

**«8D02305 - Шетел филологиясы (шығыс тілдері)» мамандығы бойынша филология докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін
ұсынылған Қойбақова Айжан Сыздовнаның
«Қытай ономастикалық атауларын қазақ-латын графикасында транслитерациялаудың лингвистикалық негіздері»
тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми**

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

Р/н №	Өлшемшарттар	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді кураивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы 1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысанады бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	1) Диссертация «8D02305 – Шетел филологиясы (шығыс тілдері)» мамандығы бойынша филология докторы (PhD) дәрежесін алу үшін мемлекет бюджетінен қаржыландырылған докторантура білім беру бағдарламасы аясында әзірленген. Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын гранттық немесе бағдарламалық-проекттік жоба аясында орындалмаған. 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарламалар аясында орындалмаған. 3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес келеді, оның ішінде «7. Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар» саласындағы зерттеулерге және арнайы

			мамандандырылған бағыттардың ішінен – «7.2 Гуманитарлық ғылымдар» саласындағы іргелі, қолданбалы, пәнаралық зерттеулерге жатады.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Диссертациялық жұмыс пәнаралық, салааралық зерттеу ретінде орфография мен фонетиканы және қазақ тілі білімі мен қытай тілі білімін тоғыстырады. Жұмыс қазақ орфографиясындағы күрделі мәселелердің бірі – шеттілдік (қытай) ономастикалық атауларды транслитерациялаудың дұрыс шешімін табуға көмектеседі және зерттеу нәтижелері арқылы қазақ тілі біліміне елеулі үлес қоса алады. Жұмыстың ғылыми және қолданбалы маңыздылығы қазақ жазу мәдениетіне, қазақ қоғамы графикалық кеністігінің сауаттылығына тікелей қатысты болуымен өлшенеді. Сол себепті зерттеу жұмысының ұсынып отырған нәтижелері отандық лингвистикаға айтарлықтай үлес қосады, ал оның ғылымдағы маңыздылығы ашылған.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Диссертациялық жұмыстың жазылу деңгейі жоғары. Ізденушінің жазу стилі, қолданған әдіс-тәсілдері, тұжырымдар жасау әлеуеті бұл жұмысты толығымен өзі жазғанын

			көрсетеді. Диссертация тақырыбы бойынша жазылған әрі жарияланған макалалар мен диссертацияның толық мәтіні бірізді, тараулар, тақырыптар арасында логикалық байланысы бар, жүйелі, нақты тұжырымдарға негізделген.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Диссертация өзекті, қолданбалы тақырыпқа құрылған. Оның өзектілігі көптілігі дереккөздер, нақты дәйектермен толыққанды сипатталған және ғылымның қазіргі даму деңгейі мен қоғам сұранысына, заман талабына сәйкес негізделген.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды: 1) айқындайды; 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды.	Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын толық айқындайды. Жұмыс үш тарауға бөлінген. Әр тарау тақырып мазмұнын толықтырып, бір-бірімен логикалық және ғылыми байланыс құрған кешенді зерттеуді құрайды.
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді; 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді.	Диссертацияның мақсаты мен міндеттері зерттеу тақырыбына сәйкес келеді. Мақсаты – қытай ономастикалық атауларын латынрафикалы жана қазақ әліпбиінде транслитерациялаудың ғылыми негізі мен модельдерін анықтау; аталған мақсатқа сәйкес қойылған 6 міндет диссертация тақырыбына сәйкес және алынған

		нәтижелер мақсат пен міндеттердің толық орындалғанын көрсетеді. Диссертация 3 тарау. 11 тараушадан құралған: бірінші тарауда ізденуші қытай ономастикалық атауларын казак тілінде танбауауадын лингвистикалық түйккілері мен үдерістерін карастырады: екінші тарауда қытай және казак тілдерінің фонологиялық жүйесін салыстыра отырып, ерекшеліктері мен ұқсастықтарын анықтауға талпыныс жасайды: үшінші тарауда қытай ономастикалық атауларын транслитерациялаудың әлем тілдеріндегі тәжірибесіне тоқтала келіп, казак тілінің «жетілдірілген латын әліпбиі жобасы» негізінде транслитерациялаудың модельдерін ұсынады. Диссертацияның барлық бөлімі мен жаңы құрылымы логикалық толық байланысқан. Диссертацияда ұсынылған ғылыми тұжырымдар дәйектелген, бұл тақырып аясында бүтін дейін жүргізілген ғылыми зерттеулер салыстырыла талданған. Нәтижесінде тақырып бойынша өзіндік көзқарас қалыптастыра алған. Диссертацияның зерттеу нысаны қытай ономастикалық атауларын транслитерациялау тетіктерін карастыру болғандықтан,
4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:		
1) толық байланысқан:		
2) ішінара байланысқан:		
3) байланыс жоқ.		
4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (кандидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:		
1) сыни талдау бар:		
2) талдау ішінара жүргізілген:		
3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген:		
4) талдау жоқ.		

		кейбір назардан тыс қалған мәселелер анықталған. Сондықтан зерттеу жұмысында сыни талдау бар.
5.	Ғылыми жанашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жана ма? 1) толығымен жана; 2) ішінара жана (25-75% жана); 3) жана емес (жанасы 25%-дан кем). 5.2 Диссертацияның қорытындылары жана ма? 1) толығымен жана; 2) ішінара жана (25-75% жана); 3) жана емес (жанасы 25%-дан кем). 5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жана және негізделген бе? 1) толығымен жана; 2) ішінара жана (25-75% жана); 3) жана емес (жанасы 25%-дан кем).
		Диссертациялық жұмыста жасалған қорытынды тұжырымдар толығымен жана. Зерттеу барысында қытай ономастикалық атауларын транслитерациялауда әмбебап бір ғана ұстанымға сүйенудің тиімсіздігі анықталған және бұл тілдік қана емес, қоғам өмірінің көптеген факторларымен байланысты үрдіс екені анықталған. Диссертация гуманитарлық ғылымдар бағытында орындалған. Техникалық, технологиялық, экономикалық салаларға тікелей қатысы жоқ. Диссертациялық жұмыс өз саласында толығымен

		жана әрі негізделген. Себебі диссертацияда ұсынылған ғылыми нәтижелер мен тұжырымдар қазақ тілі білімінің ономастика, орфография, салыстырмалы тіл білімі салаларында зерттеулер жүргізуде ғылыми негіз бола алады. Диссертацияның жалпы эмпирикалық базасы ақпараттық, нұсқаулық материал, оқу құралдары мен оқулықтарға қажетті мәліметтер базасы ретінде пайдаланылады. Көрсетілген негіздемелер жұмыстың қолданбалы маңызын дәйектейді.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research (квалитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даирлық бағыттары үшін).
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.
		7.1 Диссертация жұмысында зерттеуші айқындаған әр ереже дәлелденді. 7.2 Жоқ. Әр ереже тривиалды емес. Диссертант әр ережені жеткілікті талдау жасай отырып ұсынған. 7.3 Иә. Қытай ономастикалық атауларын транслитерациялау тәжірибесі қазақ жазу мәдениетінде,

		7.2 Тривиалды ма?	әлемдік тәжірибеде бар
		1) иә;	тілтанымдық үдеріс болғанымен,
		2) жоқ;	қазақ тіл білімінде мұны
		3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.	диссертация көлемінде арнайы қарастыру – жана, пәнаралық, ірі елі ғылыми кеңам.
		7.3 Жана ма?	7.4 Колдану деңгейі
		1) иә;	кең.
		2) жоқ;	Диссертация ұсынған ғылыми
		3) бұл тұжырымда ереженің жанашылдығын тексеру мүмкін емес.	тұжырымдар мен нәтижелер шығыс филологиясы, қазақ тіл білімі, оның ішінде ономастика, орфография, фонология, шет тілін оқыту әдістемесі секілді гуманитарлық ғылымдар саласы бойынша теориялық құрал ретінде пайдаланылады.
		7.4 Колдану деңгейі:	Сондай-ақ филология бағыттары бойынша бакалавриат, магистратура, докторантура деңгейлерінде білім алушылардың осы бағыттағы білімін қалыптастыруда құнды қолданбалы материал ретінде пайдалануға болады.
		1) тар;	7.5 Иә. Диссертацияда көрсетілген ережелер талапқа сәйкес ғылыми мақалалар мазмұнында толығымен дәлелдей алған.
		2) орташа;	Иә, негізделген және нақты жазылған.
		3) кең;	Диссертацияның артықшылығы салааралық жұмыс болуында. Ізденушінің дұрыс әдіс таңдауы маңызды тұжырымдар жасауға негіз болған. Колданылған
		4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.	
		7.5 Мақалада дәлелденген бе?	
		1) иә;	
		2) жоқ;	
		3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	
8.	Дәйектілік кандидаты.	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған:	
	Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	1) иә;	
		2) жоқ.	

		әдістер мен тәсілдер толығымен сипатталып, маныздылығы көрсетілген.
	8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:	Диссертациялық жұмыстың барысы мен нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдануды қажет етпейді. Салыстырмалы лингвистика салаларындағы ғылыми зерттеу жүргізудің, деректерді өңдеу мен интерпретациялаудың дәстүрлі әдістері мен тәсілдері қолданылған.
	1) иә; 2) жоқ.	Диссертацияда ізденушінің теориялық және тәжірибелік тұжырымдары атаударын қазақ тілінде трансляциялау мәселелеріне арналандықтан, эксперимент жасауды қажет етпейді.
	1) иә; 2) жоқ.	Ғылыми қорытындылар, анықтамалар, мысалдар, өзара байланысты екендігі зерттеу нәтижесінде дәлелденген.
	8.4 Манызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әлебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған.	Диссертацияда талқыланған әр мәселе бойынша отандық және шетелдік ғалымдардың, әсіресе қытай ғалымдарының манызды зерттеулерінен сілтеме алынған және ол ғылыми талаптарға сәйкес берілген. Манызды тұжырымдар нақты әрі сенімді ғылыми әлебиеттерге сілтемелермен расталған.

		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз.	Жұмыста 170-тен аса ғылыми әдебиетке сілтеме берілген. Барлық еңбек диссертацияда көтерілген мәселелер аясында қолданылған. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті деп бағаланады.
9	Практикалық құндылық қатидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы: 1) бар; 2) жоқ.	Диссертацияның теориялық маңызы бар. Жұмыстың теориялық маңызы қытай ономастикалық атауларын қазақ тілінде транслитерациялау әдістері мен модельдерін анықтау аясындағы жаңа тұжырымдарынан көрінеді. Ізденуші қазақ тіл білімі мен қытай тіл білімі қатынасында ғылыми тұжырымдар жасайды.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) не; 2) жоқ.	Иә. Алынған нәтижелер мен қосымшада берілген қытай тіліндегі ономастикалық атауларды транслитерациялау модельдерін латынграфикалы жаңа қазақ әліпбиінің емле ережелерін, орфографиялық сөздіктер мен терминологиялық, ономастикалық анықтағыштар, стандарттар жасауда пайдалану мүмкіндігі жоғары. Сондай-ақ қол жеткізген нәтижелерді оқу үдерістері мен қазақ-қытай тілі қарым-қатынасында көмекші нұсқаулық құрал ретінде пайдалануға болады.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма? 1) толығымен жаңа;	Ізденуші диссертациялық жұмысының басты практикалық

	2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	нәтижелері ретінде қытай ономастикалық атауларын транслитерациялаудың модельдерін латынрафикалы жаңа казак әліпби жобасы негізінде үш қосымша арқылы көрсетеді. Бұндай модельдер казак-қытай тілдерін зерттеуші ғалымдар тарапынан бұған дейін де жасалған. Дегенмен, ізденуші диссертация деңгейінде өзіндік модельдер мен әдістерін ұсына алған. Ал кейбір модельдері қытай казактарының қытай атауларын транслитерациялау тәжірибесінде бар. Бұны ескергенде, жұмыстың практикалық ұсыныстары ішінара жаңа (50-75% жаңа) деп бағалауға болады.
10. Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары ; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Ізденуші тараулар, тараушапар арасында логикалық байланыс пен жүйелілікті сақтай отырып, жалпы жұмыстың жазылуы мен құрылымын дұрыс қалыптастырған, академиялық жазу сапасы жоғары екенін көрсеткен.
11. Диссертацияға ескертулер		Диссертацияның орындалу деңгейі мен ұсынылған тұжырымдардың маныздылығын атап өту керек. Бұл жұмыстың жаңа ғылыми талдаулар мен тұжырымдарға жол ашатынын көрсетеді. Десек те, пікірталастарға негіз болатын

			келесі ұсыныстарды көрсетеуіне болады: 1. Пәлпалый стандартының қолданысын көрсететін тұтас мәтіндерге, мысал сөйлемдерге, үзінділерге ғылыми мәтіндер сияқты сілтеме жасаудың керектігі жоқ деп ойлаймыз. Мысал сөйлем алынған әдебиеттер тізімін де бөлек беру керек; әдебиеттердің саны осындай әдебиеттер тізімімен көбейіп тұр; 2. Терминдердің қолданысында бірізділік толық сақталмайды. Кейде төлтілдік жарыспалы қолданыстар байқалады. М.: процесс – үдеріс, антропоцентризм – кісі есімдері, топонимдер – жер-су атаулары, кісі есімдері – адамдардың аты-жөндері, трансформация – беру, т.б.; 3. Зерттеу жұмысындағы орфографиялық, пунктуациялық қателерге, лингвистикалық терминдердің бірізділігі мен орында қолданысын жүзеге асыруға назар аудару керек. Ескертулер мен ұсыныстар жұмыстың ғылыми құндылығы мен мазмұнына нұқсан келтірмейді. Бұл – ғылыми жұмыстың сапасын арттыра түсу мақсатында жасалған ұсыныстар.
--	--	--	---

12.	Докторант макалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация макалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)		Диссертациялық жұмыстың негізгі нәтижелері мен қорытындылары отандық және шетелдік ғылыми басшыларда 7 ғылыми мақала түрінде жарияланған. Оның ішінде Скопус (Scopus) базасында 2 мақала, ҚР ҒЖБСҚК бекіткен тізімге енетін журналдарда 3 мақала, халықаралық және отандық ғылыми-тәжірибелік конференциялар жинағында 2 мақала жарияланған. Мақалаларда зерттеу нәтижелері мен қорытындылары жан-жақты қамтылған.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ережесінің 28-тармағына сәйкес)		«8D02305 – Шетел филологиясы (шығыс тілдері)» мамандығы бойынша филология докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған Қойбақова Айжан Сыздовнаның «Қытай ономастикалық атауларын қазақ-латын графикасында транслитерациялаудың лингвистикалық негіздері» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы өзекті, пәнаралық, ғылыми және тәжірибелік маңызы зор. Жанашылдығы мен нәтижелері дәйекті, мақсат пен міндеттеріне сай орындалған және диссертация талаптарына сәйкес келеді. Осы айтылғандарды негізге алғанда, ізденуші Қойбақова Айжан

Стездовна «8D02305 – штеґа филологичесы (шығыс тилдері)» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп санаймын.	
--	--

[illegible]

Қолыңыз атыңдармын
Түркістан облысының
РМК Персоналдың басқар-
мамен қамтамасыз ету жө-
нындағы бөлімі

2022 жылғы 29 желтоқсан

Бастық

Аманжол